

BARN OCH ALLEMANSRÄTTEN

INTE STÖRA -
INTE FÖRSTÖRA

FRILUFTS
FRÄMJANDET

INLEDNING

Tack vare Allemansrätten kan vi bedriva organiserat friluftsliv. Som förespråkare av friluftslivet vill Friluftsfrämjandet hjälpa till att sprida kunskap om den unika förmån som Allemansrätten innebär.

Sverige är fullt av vackra leder och strövområden, och variationen av upplevelser är näst intill oändlig. Allemansrätten ger oss möjligheten att röra oss i alla dessa unika miljöer så länge vi inte gör övertramp på de få restriktioner som finns. Principen "Inte störa – inte förstöra" innebär i stort sett endast att vi följer vårt sunda förnuft. Att inte göra någon skada på marken vi rör oss på, ta hänsyn till de boende i området, respektera djur, natur och medmänniskor, och att inte heller lämna spår efter oss.

Friluftsfrämjandet vill hjälpa till att sprida kunskap om vår unika förmån som Allemansrätten innebär, och vi vill att du som ledare inte bara kan och följer riktlinjerna som Allemansrätten vilar på, utan även informerar dina deltagare om dess innebörd.

Allemansrätten finns inskriven i Svensk grundlag sedan 1994, men den är inte en lag utan är inskriven som ett kapitel om grundläggande fri – och rättigheter. Det kan ses som ett av de få rättsområden utan närmare precision i vad som gäller.

Det som vi idag kallar Allemansrätten är en blandning av gamla landskapslagar och sedvänjor tillsammans med hederligt sunt förnuft. Begreppet "Allemansrätten" är däremot relativt nytt och föddes först på slutet av 1930-talet i samband med statens utredning för att främja friluftslivet för tätorternas befolkning.

Allemansrätten stödjer sig egentligen snarare på angränsande lagar, och skulle likväl kunna heta "Allemansskyldigheten". Allemansrätten bygger således på vad man får göra med hjälp av de förbud och straffpåföljder som andra lagar befäster. Till stor del handlar det egentligen om vett & etikett, sunt förnuft och hänsyn till såväl djur, natur, markägare och andra friluftsfrämjare. "Inte störa – inte förstöra".

Allemansrätten är därför inte alltid helt lätt att tolka då rättsfallen har varit få. Men i takt med privatisering av marker och ett ökat tryck på friluftslivet är det sannolikt att fler tvister kommer att följa. För att även i framtiden kunna utnyttja den allemansrättsliga förmån vi så unikt förunnats, gäller det att vi respekterar, vårdar och förvaltar detta kulturarv.

Tack vare Allemansrätten finns ännu möjligheten till den organiserade friluftsvksamheten. Som förespråkare av friluftslivet vill Friluftsrämmandet hjälpa till att sprida kunskap om vår unika förmån som Allemansrätten innebär. Därför vill vi att du som ledare inte bara kan och följer riktlinjerna som Allemansrätten vilar på, utan även informerar dina deltagare om vilka förhållningssätt som gäller. Allemansrätten kan bäst beskrivas som en vägledning i rörelsefrihet mellan flera andra lagar som t.ex. Miljöbalken, Jaktlagen och Brottsbalken. Således kan sägas att du har några skyldigheter för att få utnyttja Allemansrätten.

Som ledare bör du därför ha en god uppfattning om Allemansrätten. Skydds- och försiktighetsåtgärder för såväl djur, natur och människa är inte bara din Allemansrättsliga skyldighet, utan dessutom Friluftsrämmandets ledord inom våra utbildningar. Det behöver väl knappast sägas att en grupp människor kan verka mer störande än en enskild individ? Att enskilt röra sig obemärkt på annans mark är betydligt lättare än att låta tio-tolv personer "smyga förbi" med sin utrustning över samma stråk.

HUR VÄLJER MAN SITT AKTIVITETSOMRÅDE?

Hur väljer man sitt aktivitetsområde? Har ni rätt att vistas på platsen ni tänkt er? Finns det särskilda anledningar för eventuella hinder i området påkallade av platsens markägare eller Länsstyrelse? Även om Allemansrätten anses gälla på individuell nivå, så betyder det inte att man inte kan utföra aktiviteter i grupp på privata markområden. Däremot kan man klassa gruppen som en enhet där du som ledare bär huvudansvaret för hur gruppen rör sig i naturen.

Många av våra ledare har ofta stor kunskap om området de vistas i med kännedom om vilka områden som hyser känsliga växter eller vilka marker som det lätt lämnas spår i av aktiviteten och undviker dessa. Men det finns tyvärr också för många tillfällen där eldstäder kvarlämnats som en stenring i landskapet. Inte störa - inte förstöra betyder ju att lämna området i det naturliga skick man fann det, och man får ju förmoda att en stenring är tecken på mänsklig aktivitet! Om man däremot inte har stor kännedom om platsen man vill vistas i kan vi rekommendera att i mån om möjligt kontakta markägaren i förväg, det brukar uppskattas och har man tur kanske det redan finns eldstäder utplacerade som kan användas.

VATTEN

Trycket på allemansrätten i skärgårdar och längs kuster har ökat då satsningen på turism i Sveriges skärgårdar gett resultat. Havet, sjöar, vattendrag och stränder är mycket attraktiva friluftsmiljöer, och rent vatten är en väsentlig kvalitet för friluftslivet. Strandskyddet är en för friluftslivet viktig och ovärderlig nationell tillgång. Den allemansrättsliga tillgången till att närma sig strand och klippor från såväl land som hav med utrymme för bad, tilläggsplats för kanot/kajak eller med skridskor etc. är en nationalklenod.

Friluftsförbundet värnar om strandskyddets överlevnad, och anser att dispenser från strandskyddet bör ges restriktivt och kontrolleras samt att den olagliga spontanprivatisering såsom eg. murade grillar, flaggstänger och badhytter vid strandkant förhindras.

SKOGEN

Skogen står till ytan för den största friluftslivsmiljön i Sverige. Bland sina skiftande skrudar återfinns bokskogen, barrskogen, gammelskogen och trollskogen etc. Naturupplevelserna är oräkneliga och friluftslivets intressen bör tillvaratas i enlighet med miljömålet 1998.

Jord – och skogsbruk i strandnära områden bör ta särskild stor hänsyn till friluftslivets intressen, då det bland annat handlar om att behålla artrikedomen och framkomlighet, samt att undvika föroreningar till vattnet.

ODLINGSBYGD

Odlingsbygden bjuder på ett öppet och attraktivt landskap med öppna ytor, stor artrikedomen och kulturminnen. Ur friluftslivets synvinkel är de betade ängs – och hagmarkerna de mest intressanta i odlingslandskapet, eftersom de med sin allmänrättsligt tillgängliga på hela sin yta året om. Friluftsförbundet stöder förslag om minskade läckage/utsläpp av näring och bekämpningsmedel till omgivande natur samt till skyddszoner och dammar etc.

För att öka framkomligheten till friluftsförande områden enligt allemansrättens motto bör fler så kallade beträdor, passeringsremсор längs åkrarna, anläggas. Detta bör kunna samordnas med odlingsfria kantzoner. Detta för att förhindra allmänheten att passera över planteringar, som enligt allemansrätten är förbjudet. Ett ömsesidigt gynnande förhållningssätt skapar förutsättningar för ett fortsatt friluftsliv. Jordbruket måste även ges förutsättningar för att kunna hålla djur på ett hållbart och uthålligt sätt för att kunna bevara naturbetesmarker med sin artrika flora och en stor del av vårt historiska arv.

FJÄLLEN

Fjällen bjuder på en av de allra vackraste tänkbara miljöer, och Friluftsförbundet anser att fjällnaturens kvaliteter är av väsentligt värde att skydda och bevara för hela Sveriges befolkning. Dess känsliga ekosystem kräver stor hänsyn och värnar om ett hållbart friluftsliv med bevarad orördhet men med behovet av framkomlighet tillgodosett.

Rennäringen är ett värdefullt inslag i fjällnaturen med lång historisk tradition. Den måste ges möjlighet att utvecklas på ett uthålligt sätt. Renar är vid bete i stort behov av lugn för att kunna tillgodogöra sig näringen i födan. Enligt allemansrätten har du rätt att vistas i dessa områden, och betrakta dem gärna, men i tystnad och på avstånd. (vid ofredande eller oaktsamhet riskerar du faktiskt till och med böter).

Friluftsförbundet uppmanar staten och rennäringen att tillsammans utveckla alternativa lösningar för att komma till rätta med et ökade problemet utav överbetning i fjälltrakterna.

Ett av våra önskemål är att förmedla kunskapen om hur viktigt det är att känna till de mest elementära begreppen i Allemansrätten, och hur det egna beteendet i naturen sätter sina tydliga spår om vi missköter oss.

I värsta fall blir vi av med Allemansrätten och därmed vår arena. Friluftsförbundet skall vara en stark aktör inom friluftsmiljö och självklar "besittare" av Allemansrätten.

Friluftsförbundet följer sitt eget Friluftsmiljöprogram:

- Vi återvinner och komposterar vårt avfall.
- Vi strävar i alla sammanhang att göra helt spårlosa besök på de platser där vi gör våra strandhugg.
- Vi uppmanar alla våra aktiva medlemmar att återställa miljön efter en övernattnig.
- Vi använder skärgårdens sopmajor till vårt avfall.
- Vi eldar endast under säkra former.
- Vi gräver ner spåren efter våra toalettbesök ordentligt.
- Vi följer allemansrätten och beträder inte odlad mark.
- Vi värnar om drickbart vatten, vyer, stillhet, tystnad och utmaningar och uppmanar ständigt våra deltagare att "inte störa inte förstöra".
- Vi är noga med att inte störa och är sparsamma med aktiviteter och turer i känsliga områden och i häckningstid.

ORGANISERAT FRILUFTSLIV

Allemansrätten kan användas såväl enskilt, i grupp eller kommersiellt. Den kan alltså användas av många personer samtidigt, vilket en dom i Högsta Domstolen visar från 1996. Däremot är allemansrätten knuten till den enskilde individen vilket gör att arrangörer av organiserade verksamheter bär ett särskilt ansvar. Domen ger vägledning om hur allemansrätten ska tolkas vid kommersiell användning av annans mark för turism. Om verksamheten ger skador på naturen eller besvär för markägaren får arrangören inte längre använda marken på det viset.

En verksamhet eller åtgärd som kan förändra eller påtagligt påverka naturmiljön kräver samråd med länsstyrelsen eller kommunen. Det kan gälla stora eller återkommande arrangemang eller anläggningar för friluftsliv och naturturism. Arrangören bör också samråda med berörd markägare. Om det behövs kan länsstyrelsen kräva att arrangören förebygger skador på naturmiljön. Eventuellt kan verksamheten förbjudas av länsstyrelsen eller kommunen. Om en verksamhet orsakar skada kan en arrangör bli skyldig att betala skadestånd.

Det är mycket bra om du som arrangör läser igenom texten i Miljöbalken för att se om något tillstånd eller anmälan behövs. Reglerna i Miljöbalken är till för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller andra besvär. Det finns därför höga krav på dig som använder naturen för organiserad verksamhet. Det handlar om att ha god kunskap om allemansrätten. Du behöver också informera deltagarna om vad som gäller. Du som arrangerar organiserade aktiviteter på annans mark har skyldighet att:

- Skaffa kunskap om allemansrätten.
- Informera deltagarna om allemansrätten och det ansvar som följer den.
- Genomföra skydds- och försiktighetsåtgärder för att undvika skador och andra besvär.
- Välja lämplig plats för verksamheten för att förebygga risken för skador och andra besvär.
- Sköta verksamheten på ett lämpligt sätt. En arrangör kan bli skadeståndsskyldig gentemot en markägare vid skada eller andra besvär.

VAR FÅR MAN VARA?

Tomt

Enligt Allemansrätten får du generellt röra dig över annans mark men inte över annans tomt. Skillnaden mellan vad som räknas som tomt och mark är inte alltid helt lätt, men i allemansrättsliga sammanhang kan det ses som att boenden ska få känna sig ostörda runt sitt bostadshus. Det finns alltså inget begränsande längdavstånd. Ligger huset fritt krävs ett större avstånd än om det ligger inbäddat i en skogsdunge. Så om du håller dig utom synhåll, från bostadshus så borde du kunna känna dig trygg med ditt avstånd. En väldigt under-skattad möjlighet att få passera är att direkt fråga person på plats om det skulle vara okej att passera över tomten. Låt då gärna gruppen vänta lite avsides medan du frågar, och respektera det svar du fått. Oftast brukar det inte vara några problem.

Du får däremot passera externa byggnader som ladugårdar, bodar etc. så länge de som sagt inte angränsar direkt till bostadshuset. Runt dessa ekonomibygnader är rörligheten större. Ligger dessa helt utanför tomtgränsen kan du passera fritt. Om det är ett båthus eller brygga som däremot ligger i direkt anslutning till tomten (sjötomt) räknas det däremot som tomtbyggnation och är därmed privat och ingår inte i Allemansrätten.

Ligger bryggan utanför tomtmarken och utom synhåll för ägaren/boenden så kan du däremot tillfälligt använda bryggan. Du kan till och med tillfälligt lägga till med båt. Däremot är det din skyldighet att lämna bryggan så fort som ägaren själv kommer, och självklart inte hindra ägaren på något vis från att nyttja sin egen brygga. Tänk på att lämna det rent och snyggt efter dig.

En vinterstängd sommarstuga som uppenbart inte hyser någon vintergäst får anses vara okej att passera.

Hemfriden

Enligt brottsbalken har boende rätt till hemfrid, vilket är straffbart om det bryts. Hemfridszonen gäller där det är uppenbart att de boende får vara ifred (avsett rum, hus, boning), och som inkräktare kan du med stöd av lagen tvingas bort med nödvärn. Hemfrid gäller även dem som bor permanent i husvagn.

Hänsynszon

Den allemansrättsliga regeln som förutsätter hänsyn mot såväl natur, dess besökare och mot markägare innefattar också Hänsynszon. Med Hänsynszon menas den direkta närheten runt tält, badhandduk, tillfällig husvagn etc. Kom ihåg "Inte störa – inte förstöra".

Mark

Generellt kan man annars röra sig ganska fritt i skog och mark, på ängs och- hagmarker och längst stränder, då de anses vara tåliga mot markskador och slitage från allemansrättsliga aktiviteter. Hagar och ängar är härliga marker att vara på men tänk då på att det sker på egen risk då ilska tjurar eller nyfikna kalvar kan lätt dyka upp. Inte heller boskap på rymmen är roligt, vare sig för boskapsägaren eller för trafikanter som råkar ut för dem.

Allvarliga skador kan inträffa, och du vill inte vara ansvarig för dem. Så tänk därför på att stänga grindar efter dig (även om de stod öppna när du kom) då lösa djur kan ställa till stor skada för såväl mark, som i trafik, och i din plånbok. Det kan också påpekas att betesdjurens plats för att dricka ibland kan vara just det vattendrag där t.ex. flertalet kajaker ligger uppdragna på land vilket kan hindra dem att komma åt dricksvattnet. Man får använda sitt sunda förnuft helt enkelt för att undvika att störa.

Att få stöta på renar på bete på turen kan vara en häftig upplevelse, och det är lätt att man försöker komma dem närmre in på än vad som är brukligt. Renar behöver nämligen yttersta lugn och ro för att kunna tillgodogöra sig näringen i födan. Så betrakta dem gärna, men i tystnad och på avstånd. Vid ofredande eller oaktsamhet riskerar du faktiskt till och med böter.

Olovlig väg

Men så fanns det ju några begränsningar också i vilka markområden som får beträdas. En sådan är "Olovlig väg", där Brottsbalkens bestämmelser om " olovlig väg" sätter gränserna. Med olovlig väg menas att röra sig utanför väg eller upptrampad stig på mark där det annars inte är tillåtet att färdas. Så förutom tomt gäller detta även odling, planteringar och annan känslig mark som kan ta skada.

Odlingsmark, plantering, park

Ligger det en planterad åker mellan dig och platsen du vill till? Med planteringar menas i första hand trädgårdar, plantskolor, parkmark eller annan liknande mark. Över dessa marker gäller alltså inte Allemansrätten även om de kanske inte skulle ta skada av att du går där. Åkrar räknas till plantage mellan sådd och skörd, men det brukar anses tillåtet att passera längst med åker – eller dikeskanten om man går försiktigt och inte trampar ner jorden. Svårigheten ligger i att veta om marken är sådd eller inte, då höstsådden som gror till vår inte bör beträdas så fort tjälen gått ur marken. På vinterhalvåret kan du däremot passera de snötäckta fälten. Skogsplanteringar brukar vara svåra att missa då hyggena oftast markbereds. Vid plantering i befintlig skog kan det i vissa fall vara svåra att upptäcka de spröda plantorna gömda bland snår och ris, men det brukar stå markerat i området så att de kan undvikas.

För att öka framkomligheten till friluftsområden enligt allemansrättens motto bör fler så kallade beträdor, remsor längs åkrarna, anläggas. Detta bör kunna samordnas med odlingsfria kantzoner. Detta för att förhindra allmänheten att passera över planteringar, som enligt allemansrätten är förbjudet. Ett ömsesidigt gynnande förhållningssätt skapar förutsättningar för ett fortsatt friluftsliv. Friluftsfrämjandet anser att jordbruket måste ges förutsättningar för att kunna hålla djur på ett hållbart och uthålligt sätt för att kunna bevara naturbetesmarker med sin artrika flora och en stor del av vårt historiska arv.

Om du vill passera en golfbana så går det givetvis bra, året om, förutsatt att inte spel eller underhåll av planen pågår i stunden. Det enda man måste tänka på är att både "Green" och "Tee" räknas som plantering året om pga. den känsliga finklippta gräsmattan och ska därför undvikas. I regel är dessa markerade även under vintern, och i vissa fall till och med avskärmade.

Vid skidbackar räknas de markerade nedfarterna vid skidanläggningar som arbetsplats, och ingår därför inte i Allemansrätten. Att vistas på dessa platser, även efter stängningstid, räknas då som olaga intrång.

Kontakta en markägare

För att få reda på vem som äger marken du planerar att vistas eller slå läger på så kan du få hjälp av Lantmäteriets telefon -eller mailtjänst. Det går till på så sätt att du gör ett utsnitt ur t ex Eniros kartor och markerar ut det området ni har tänkt vara i, och mailar det till Lantmäteriets kundcenter kundcenter@lm.se Där jämför de din kartbild med sin databas och ser vilka markägare som finns inom det eftersökta området. Lantmäteriet har öppet på vardagar mellan 09.00-16.00 och nås på telefon 0771-636363 eller ovanstående mail.

Kostnaderna för detta beror på hur många utdrag på ägare som du behöver. Nio sidor är gratis och sedan kostar det en engångssumma på 50 kr och 2 kr per sida. Skickar du in kartbilden till Lantmäteriet så tar det upp till två dagar för att få ett svar. Men för det mesta om det inte är ett alltför stort område, så kan du få svar på samma dag.

Olaga skyltning

Det finns markägare som av någon anledning inte vill ha allmänheten på sina ägor och därmed tar saken i egna händer och sätter upp falska skyltar med förbudsinriktning. Det kan vara allt från "privat område", "varning för tjuren" till "pågående jakt". Skyltar som på det viset hindrar allmänheten till att vistas på ett för friluftslivet betydelsefullt område måste söka tillstånd för en sådan skylt. Markägaren har däremot rätt att sätta upp informativa skyltar om plantering eller på annat vis känslig mark där tillträde inte är tillåten enligt lag. Även skyltar som varnar om verklig fara är tillåtna, exempelvis om det faktiskt finns en ilsken tjur i hagen, ras eller gruvhål etc. Skyltar som varnar för farlig hund är också olovlig, då en hund som är farlig för allmänheten inte får springa lös utan måste hållas kopplad på löplina eller vara i hägn.

Undantagsfall ges faktiskt tillstånd till avisande skyltning om en ovanligt vacker plats lockar stora mängder besökare vilket kan medföra skador som t.ex. nedskräpning, brandrisk och störande trafik för markägaren. För att komma till rätta med detta vill Friluftsrådet att man fokuserar på det faktiska problemet d.v.s. förstörelsen och åtgärda det, istället för att man inte lägger vikten vid att det är antalet besökare på platsen som styr.

Även försök till utvidgning av den egna tomten förekommer ibland från markägaren, ofta för att skapa sig en illusion av strandtomt. Strandskyddet sträcker sig vanligtvis 100 m åt båda håll från strandlinjen vid sjö, hav och vattendrag (men i vissa fall 200 m). Tecken till privatisering utanför tomtmark inom strandskydd är förbjuden, och du kan ibland ha rätt att vistas på platser som ger sken av att vara privata. Alla former av byggnationer eller andra tecken på privatisering eg. murad grillplats, flaggstång eller soldäck måste ha kommunens eller Länsstyrelsens tillstånd. Strandskyddet är utformat för att skydda och bevara livsvillkoren för djur – och natur, men även för att främja friluftslivet och allmänhetens rätt till strand och bad. Nytt i strandskyddsbestämmelserna är att friluftslivets organisationer faktiskt kan överklaga eventuella undantag av strandskyddsbestämmelserna.

Stängsel

Om du skulle stöta på ett stängsel eller liknande hinder på mark där Allemansrätten annars gäller har du rätt att passera, under förutsättning att stängslet inte förstås förstör. Om stängslet inte är passerbart kan kommunen kontaktas för att i samråd med markägare sätta upp en grind eller annan passage.

Naturreservat och Nationalparker och andra skyddsområden

I skyddade områden gäller det ofta särskilda regler. Dessa kan inskränka allemansrätten till viss del. I naturreservat och nationalparker brukar det finnas restriktioner i hur och var man får elda, slå läger eller gå i land från sjösidan. Naturreservat och stränder kan ligga under fågel och/eller sälskydd för att skydda känsligt djur och/eller växtliv. Under häckningstid brukar det var förbjudet att vistas vid särskilda fågelsjöar och skär. Dessa brukar vara markerade väl med rödgula datumskyltar och svåra att missa.

Vissa militära områden brukar vara avstängda för allmänheten, men det brukar i regel vara god skyltning även i dessa områden.

Klippväggar

Klippor och bergväggar bjuder på fina och många gånger ovanliga miljöer. Jämfört med många andra naturområden så har dessa miljöer tidigare fått stå relativt orörda ur friluftslivsperspektiv vilket gör att de fortfarande hyser många känsliga arter. Under april-juni häckar fåglar på klippavsatser och i skrevor, och i vissa fall kan bara en liten störning få dem att lämna sina bon vilket kan innebära att fågelungarna inte överlever. Det är därför viktigt att respektera inte störa - inte förstöra. Skulle du märka av varningsrop eller andra tecken på att fågellivet störs av din närvaro måste du helt enkelt dra dig tillbaka. Vissa känsliga rovfåglar som häckar i klippor och skrevor som du bör vara aktsam emot är pilgrimsfalk, tornfalk, berguv och korp.

Ljud färdas mycket bra bort från klippväggar men sämre nedåt, så det kan vara bra att tänka på att det du vill förmedla ned till dina kamrater kan nå människor flera kilometer bort.

VAD FÅR MAN GÖRA?

Camping

Efter en härlig dag i solen, eller kanske en slitsam dag i regnet eller snöstormen, är det få saker som känns så skönt som att komma till, eller få sätta upp läger. En lämplig plats om ingen angiven information finns hittar du genom att befinna dig utom syn – och höravstånd från tomt/er. Generellt kan man säga att tältning brukar vara tillåten något dygn på samma plats, och om tält/campingplatser finns angivna bör du hålla dig till dessa.

Det är såklart inte tillåtet att gräva, bygga eller på något sätt förändra natur från sitt ursprungliga skick för att förbättra din tältplats. Om tältning i grupp är det extra viktigt att ni följer gemensamma regler. Bestäm en särskild plats för toalettbesök, håll efter skräp så att det inte kan blåsa iväg, och återställ den eventuella eldstaden (eftersom slitage och sanitet av grupp inte ingår i Allemansrätten). Planeras det att stanna mer än något dygn på platsen rekommenderas det att kontakta markägare.

Det är bra att tänka på att olika marktyper är mindre lämpade att slå läger på. Lövängar är fodermarker där gräset skall slå och är det högt gräs bör man inte tälta där alls. Är gräset däremot nyslaget går det jättebra att slå läger. Lavklädda hållmarker är känsliga och det är generellt inte tillåtet att tälta på badstränder eller allmänna platser. En "bra att komma ihåg" – regel är, att en tom hage på kvällen inte garanterar att den är djurfri på morgonen.

Hygien och avfall

Det enda synliga spår efter er borde vara lite krökta grässtrån på er tältplats. Det finns få saker som är sorgligare för näste friluftsidkare som att hitta kvarliggande skräp, matrester eller spår av din personliga hygien på platsen. Finns det torrdass i närheten av er tältplats används den, annars gräver du en grop med din medhavda toalettspade eller handgjorda grävkäpp och gör dina behov. Papper (helst miljömärkt) eller löv läggs också i gropen innan den täcks igen med en sten överst. Att endast sätta sig bakom en gran eller sten och lämna pappret i en skrevla betyder ofta att det sprids runt av djur. Samma sak gäller sopor som får gå i närmsta soptunna.

Det är lätt att tro att ett äppelskrutt eller apelsinskalen bara är bra för naturen och att de bryts ner så småningom. Tyvärr verkar detta vara uppfattningen hos en stor del av folket. Men det får ändå lov att klassas som nedskräpning då tillräckligt mycket ruttna fruktrester faktiskt inte är så trevligt för vare sig markägaren eller nästa gäst på platsen. Icke ekologiska frukter bär dessutom på en massa gifter som är skadlig för miljön. Finns ingen soptunna på platsen är det bara att packa ner dem i väskan igen och ta med. ”Inte störa – inte förstöra.

Eld

Eldning ska endast alltid ske under säkra förhållanden. Har du tur finns redan en iordningställd eldstad, annars kan du göra upp en egen om du tänker på dessa enkla regler. Elden bör alltid läggas så att den inte kan orsaka skada på mark, vegetation eller klipp/berghällar. Det kan vara värt att komma ihåg att undvika torvmark eller mossor, då glöden kan ligga kvar i marken under lång tid för att sedan flamma upp igen. Grus eller sandig/mineralrik mark är bra som underlag. Genom att gräva upp och/eller lägga stenar runt elden minskar spridning av eld, och mindre eldar innebär också en mindre spridningsrisk. Tänk även på att gnistor kan spridas med vinden.

Du kan använda kottar, småkvistar från mark och de torra tunna grenarna på gran, samt näver fnas. Du får däremot inte dra bort nävertäckt stam för att använda till din brasa.

För en säker släckning: Låt elden brinna ut helt eller kväv den med sand eller jord innan vatten hälls över. Om det är för mycket glöd kvar när vattnet hälls över kan det bli väldigt rökigt. Rör sedan runt i och gräv upp eldstaden för att kontrollera att ingen glöd eller rök finns kvar. Om det föreligger risk för skogsbrand pga. torka, vind eller annan orsak får eld inte göras upp. Enligt lag skall alla friska medborgare mellan 18-65 år som befinner sig i ett eldhärjat område hjälpa till att släcka elden på uppmaning av räddningsledare. Vid brand ring alltid 112.

VAD FÅR MAN PLOCKA?

Vårblommor, sommarbär, höstens svampar, och rönnens bär efter första frosten. Men julgranen får vi låta stå kvar i skogen. Allemansrätten låter oss ta del av och smaka på naturen, men några restriktioner i vad vi får ta med oss hem finns. Generellt gäller att man får plocka blommor, örter, svamp, bär och mossor för husbehov, så länge de inte är fridlysta. Även plockning för försäljning är idag tillåtet, men det pågår en debatt om huruvida det ska få tillåtas att i kommersiellt syfte få utnyttja de produkter som växer på privata ägor.

I brottsbalken 12 kap. 2 räknas upp vad som är förbjudet att ta eller göra utan markägares godtycke. Man får t.ex. inte bryta kvistar och grenar från levande buskar eller träd, eller ta bark från dem. Inte heller fälla träd eller ta vindfällan. Detta är för att de utgör ett ekonomiskt värde. Många av de listade naturalstren t.ex. ekollon, hade förr i tiden ett ekonomiskt värde medan det idag antagligen inte spelar någon roll alls för markägaren om du tar några. Man får heller inte ta vatten från privata brunnar eller plocka frukt och bär eller blommor som uppenbart är odlade. Däremot har man rätt enligt vattenlagen att vid behov ta vatten från andra källor för hushållning och tvätt, och självklart ta dig ett dopp så länge det inte verkar störande eller påverkar naturen negativt. Friluftsförbundet förespråkar att allt användande kem-tekniska medel ska vara miljömärkt.

Generellt gäller även att alla orkidéer är fridlysta i hela landet. Det kan vara värt att fundera på att många växter som blivit fridlysta har blivit det just av anledningen att alltför många har plockat dem alltför intensivt. Det sunda förnuftet säger alltså att man inte plockar upp varenda blomma av ett helt bestånd, och att de plockas varsamt så att inte rötter rycks med. En vacker sten från stranden kan anses vara OK att plocka med sig hem, men mängder för att lägga som uppfart hemma är det inte. I vissa områden som i naturreservat och naturskyddsområden kan det finnas lokala förbud och föreskrifter att följa.

Just nu pågår en debatt huruvida man i fortsättningen ska få plocka bär och svamp utan markägarens tillstånd. Denna debatt har uppstått till följd av att utländska gästarbetare skövlat stora områden på alla bär/svampar under icke-humanitära förhållanden till svältlöner. Denna organiserade verksamheten har ofta inte tagit sitt allemansrättsliga ansvar i att lämna platsen i det skick de fann den, utan lämnat tydliga spår i form av nedskräpning och sanitära frågor. Friluftsförbundet tycker återigen att det är viktigt att man fokuserar på problemet och lösningar på detta istället för att förespråka privatisering av markerna som rymmer ett sådant stort värde för friluftslivet och den svenska folkhälsan.

Hund

Visst kan man ta med sig hunden ut på äventyr, bara man respekterar det befintliga fågel – och djurlivet. Sådantillvida att man inte har en sådan kontroll på hunden att den inte kan springa upp efter vilt så måste den hållas kopplad, och i övrigt gäller det att mellan den 1 mars-20 augusti så ska hund hållas kopplad i marker där det finns vilt, i princip i all naturmark. Det finns hundar som klarar att gå fot även om fågel eller småvilt sprinter till framför dess nos, men det är inte många. I nationalparker och i naturreservat måste hunden oftast vara kopplad året om, men det finns lokala undantagsfall. Koppeltvång råder dessutom på nästan alla öar utan fast landförbindelse i skärgården längst Ostkusten i enlighet med Jaktlagen. I delar av fjällen och dess nationalparker och många leder är det totalförbud mot hund, annars råder där nästan alltid koppeltvång. Det kan vara värt att komma ihåg då lösspringande hundar som stör ren får skjutas enligt rennäringslagen!

Du har som hundägare skyldighet att ta hand om hundlortar som din hund lämnar efter sig, då de kan vara hälsovådliga för människor. Som med våra egna behov grävs de bäst ner i marken.

Till och från aktiviteter

Det är inte bara när man väl är ute i naturen som Allemansrätten gäller, utan även på väg till och från ditt smultronställe. Därför bör du tänka på vilka passager du använder. Friluftsrämjandet förespråkar samåkning och kollektiva färdmedel till och från våra aktiviteter. Enligt terrängkörningslagen kan du inte köra med motorfordon hur som helst i terrängen för att t.ex. lasta i och ur kajaker eller komma fram till din campingplats. Men återigen, använder man sig av det sunda förnuftet och ställer sig längs vägområdet för att lasta av på ett sådant sätt att det inte hindrar för t.ex. en timmerbil så får det antas godtyckligt.

En privat väg eller "enskild väg" kan endast hindra motorfordon, så du har rätt att ta dig fram på den vägen ändå.

Parkering

Det är oftast tillåtet att parkera vid sidan av vägen, och ställer man sig på så sätt att den inte kan tänkas hindra trafiken eller omkringliggande verksamhet så står den säkert inte i vägen. Tänk bara på att skogs- och jordbruksmaskiner ofta är stora och sträcker sig en bit utanför själva vägen. Det inte är däremot inte tillåtet att köra in på stigar som inte är ämnade för motortrafik. Lämpligast ställer du bilen på en berghäll eller annan mark som inte kan ta skada av bilens tyngd. Platser som bör undvikas att parkera på är t.ex. åkrar, ängar, planteringar och självklart inte heller tomter. Skogsmark som kan tänkas ta skada är heller inte tillåten att ställa bilen på. Stränder bör heller aldrig användas för parkering då det föreligger en hög skaderisk för oljeläckage och nedsmutsning utöver markskadan.

Du kan alltså parkera i vägens omedelbara närhet, förutsatt att den inte påverkar trafik-säkerheten, eller förstås på angiven parkeringsplats. Parkera hellre säkert en bit ifrån och ta en liten promenad som uppvärmning.

Statens vilt

Om man stöter på döda djur, eller rester av det, kan det ibland finnas rapporteringsplikt. Statens vilt (tidigare Kronans) är ett antal däggdjur – och fågelarter som tillfaller staten och dessa ska därför rapporteras om de hittats döda eller skadade. Hittar du något av nedan följande arter ska du i första hand kontakta polisen. Detta görs för att skydda sällsynta, utrotningshotade, eller särskilt värdefulla djurarter och används för vidare forskning av dessa arter.

Om osäkerhet av art kan Naturvårdsverket eller Naturhistoriska riksmuseet kontaktas. Mindre djur och fåglar kan skickas via post i emballage till Naturvårdsverket direkt, men glöm då inte att skriva till platsen där du hittade fyndet. Även älg och hjort som påträffas döda eller dödas under fredningstid ska rapporteras.

DÄGGDJUR	ROVFÅGLAR	ÖVRIGA FÅGLAR
Björn	Fisklgjuse	Rördrom
Varg	Bivråk	Lunnefågel
Järv	Tornuggla	Salskrake
Lo	Hökuggla	Svarthalsad dopping
Myskoxe	Berguv	Skärfläcka
Fjällräv	Fjälluggla	Gråspett
Utter	Lappuggla	Vitryggig hackspett
Alla valar	Slaguggla	Mellanspett
	Örnar	Kungsfiskare
	Glador	Blåkråka
	Falkar	Härfågel
	Kärrhökar	Sommargylling
		Fjällgås
		Skräntärna
		Svarttärna
		Storkar

Fiske

I enlighet med Allemansrätten har vi en fantastisk möjlighet till att få fiska med handredskap längst kust och vid våra fem största sjöar Vänern, Vättern, Hjälmsjön, Mälaren och Storsjön i Jämtland. För fiske i andra vatten gäller fiskekort eller annat tillstånd. Längst ostkusten och i de stora sjöarna får endast spö, pilk och liknande redskap med lina och krok användas om inget annat angivits på plats. Metoden får dock inte kräva användning av båt. Nätfiske, trolling, dragrodd eller fiske med angeldon omfattas inte av det fria fisket.

För att minimera spridning av kräftpesten så måste all fiskeutrustning torka helt eller desinfekteras innan den används igen ifall fiskning har förekommit i smittat vatten.

(Utländska medborgare utan stadigvarande boende i Sverige begränsas till fiske med handredskap, det vill säga spö, pilk, och liknande redskap med lina och max tio krokar).

Kräftpest

Kräftpest är en sjukdom som drabbar sötvattenskräftor. Det är mycket smittsamt, och därför är det viktigt att i möjligaste mån hindra spridningen. Något som kan vara lätt att glömma bort innan du flyttar en kanot eller annan utrustning som varit i kontakt med smittat vatten, t.ex. ett fiskespö, är att du bör låta torka eller desinfektera utrustningen noga innan du flyttar den till ett nytt vattendrag. Detsamma gäller blöta badkläder. Länsstyrelsen kan ge besked om smittade vatten i ditt område, men oftast är de utmärkta med en gulröd skylt på plats.

Fågelliv och fågel – och sälskyddsområden

Var allmänt rädd om fågellivet, och försök att undvika att rasta vid häckningsområden och deras boplatser. Splittra heller inte fågelstim i vattnet, utan sakta in eller paddla runt stimmet istället. Ser du en storlom vid stranden betyder det antagligen att den har sina ungar och bo där, eller om fiskgjusen lyfter och "hänger" kvar i luften över boet så har du förmodligen kommit för nära, och havsörnen som störs alltför mycket vid sitt bo kan välja att överge sina ägg.

Vid fågel- eller sälskyddsområden råder det ilandstigningsförbud viss tid av året, och det kan även förekomma förbud att vistas på vattnet inom visst avstånd från stranden. Dessa områden brukar vara märkta med gula eller röd/gula skyltar, och även om de kan se olika ut beroende på tidsperiod så brukar de vara lätta att känna igen och på så sätt lätt kunna undvikas.

Jakt

Jakt ingår inte i Allemansrätten, och med jakt menas alla åtgärder för att döda eller försöka fånga vilda däggdjur eller fåglar. Även spåra, förfölja eller söka efter vilt räknas som jakt. Att skada bon eller ta fågelägg likväl. Man får inte heller ta hand om "övergivna" ungar hur som helst. I värsta fall kan det faktiskt räknas som olovlig eller olaga jakt. Oftast finns ungarnas föräldrar i närheten och väntar bara på att du ska avlägsna dig från platsen.

Motorfordon

Allemansrätten gäller för att fritt röra sig till fots, cykel, häst eller på skidor på ett sätt som inte låter naturen komma till skada. Det finns alltså ingen motoriserad Allemansrätt. Bil, MC, moped eller andra motordrivna fordon får följaktligen inte köras i terräng. Inte heller får de brukas på vägar som inte är avsedda för motortrafik.

QUIZZ

1. Hur nära hus får man passera eller uppehålla sig?

- Man får ej passera över tomt enligt hemfridszon, eller planteringar/åkermark
- Man får ej gå närmare än på 40 meters avstånd
- Man får passera annans tomt men ej tälta
- Man bör inte gå innanför någons staket

2. Du ser en skylt med texten "Tillträde förbjudet" i ditt strövområde. Vad gäller?

- Det är inte tillåtet att utan kommunens tillstånd sätta upp skyltar "som avvisar allmänheten från ett visst område av betydelse för friluftslivet
- Du får välja annan färdväg
- Du får fortsätta om du har särskilda skäl eller aviserat tillträde
- Förbudet gäller 0,5 km runt skylten

3. Gäller Allemansrätten organisationer och turistföretag?

- Nej, Allemansrätten gäller endast på individnivå
- Allemansrätten kan användas av många personer samtidigt i organiserade former. Men om ett organiserat användare av Allemansrätten medför alltför stora besvär för markägaren, får Allemansrätten inte längre användas på det viset
- Ja, Allemansrätten är till för alla oavsett om det gäller stora grupper som förstör
- Organisationer som rör sig i naturen skyddas av Miljöbalken

4. Kan man straffas om man bryter mot Allemansrätten?

- Ja den är lagstadgad precis som Terrängkörningslagen, jaktlagen, Brottsbalken, Fiskeförordningen, Ordninglagen med flera
- Allemansrätten är ingen egen lag, så man kan inte straffas för "brott" mot Allemansrätten. Däremot kan man straffas om man bryter mot de lagar som omger Allemansrätten, till exempel bestämmelserna i Miljöbalken, Terrängkörningslagen, Jaktlagen, Brottsbalken, Fiskeförordningen, Ordninglagen med flera
- Nej, det finns inga påföljder
- Ja, men endast om man är svensk medborgare

5. Vilka av dessa djur skall enligt lag rapporteras om de påträffas döda?

- Järv, fiskgjuse, fjällräv och utter
- Ren, mink, igelkott och svart huggorm
- Rödräv, hermelin, mink och gråtrut
- Vildsvin, ekorre, sprätthöna och orre

6. Räknas golfbanornas "green" och "tee" som planteringar?

- Ja, därför gäller inte Allemansrätten på dessa delar av golfbanan
- Ja, men under vinterhalvåret får de beträdas
- Nej, golfbanor räknas som privata och får inte beträdas utan tillstånd överhuvudtaget
- Nej, de räknas in som övrig golfbana och har Allemansrätt förutom under spelets gång

LÅT ÄVENTYRET BÖRJA.

Friluftsförbundet erbjuder Sveriges största utbud av friluftsförbund. Sedan 1892 har vi guidat människor till små och stora äventyr. Vi vill att så många som möjligt ska upptäcka vår fantastiska natur, kunna dela glädjen med friluftslivet med andra, utvecklas utan prestationskrav och vistas i naturen under trygga former. Vi har aktiviteter för alla åldrar och årstider runt om i hela landet.

Friluftsförbundet Region Mälardalen
Box 9023
126 09 Hägersten
Tel 08-556 307 40

regionmalardalen@friluftsförbundet.se
friluftsförbundet.se/regionmalardalen

**FRILUFTS
FRÄMJEANDET**

